

Dialog mellan människor skapar förändring!

**”Många som gör lite rätt är mycket bättre än
om några få gör allt rätt”** *Okänd tänkare*

Martin Saar
Projektledare

www.stockholm.se/vaxthuseffekten
08- 508 28102

- Filkand examen i ekonomi och samhällsvetenskap från Uppsala Universitet.
-Diplomerad marknadsekonom utbildad handledare inom Det Naturliga Steget.
-Marknadsföringskonsult, egen företagare, utbildare och författare till ”Living Dreams om ekobyggnad och en hållbar livsstil” och ”Bopraktikan” mfl.

Konsumera smartare - minska växthuseffekten

och få en bättre ekonomi

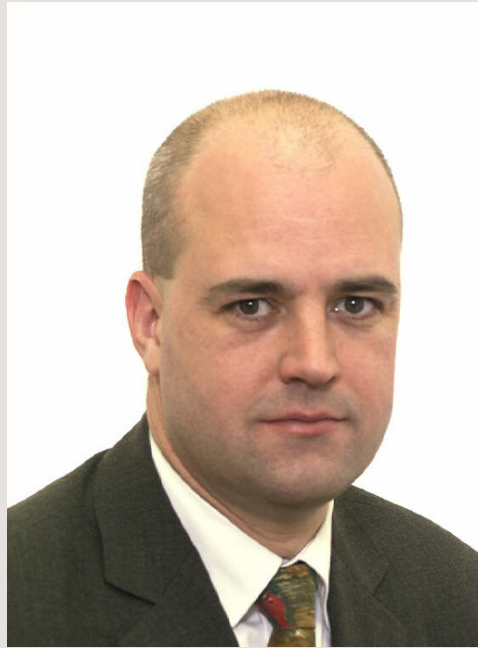
- Skaffa oss kunskaper om det går och i så fall hur vi kan få fler stockholmare att välja energi- och koldioxidsnåla varor
- Sprida goda exempel hur stockholmarna kan minska sina koldioxidutsläpp från användningen av direkt och indirekt energi från fossila bränslen

Vilka möjligheter har jag att få ett bra liv?

- Att jag blir förälder!
- Perspektiv på mitt eget liv
- Skillnader mellan män och kvinnor
- Våra barn och barnbarns framtid

”Det råder inget tvivel om att de klimatförändringar som vi ser beror på vårt sätt att leva”

Statsminister Reinfeldt, sept 2007

Sju av tio svenskar är redo för uppoffringar för att minska växthuseffekten

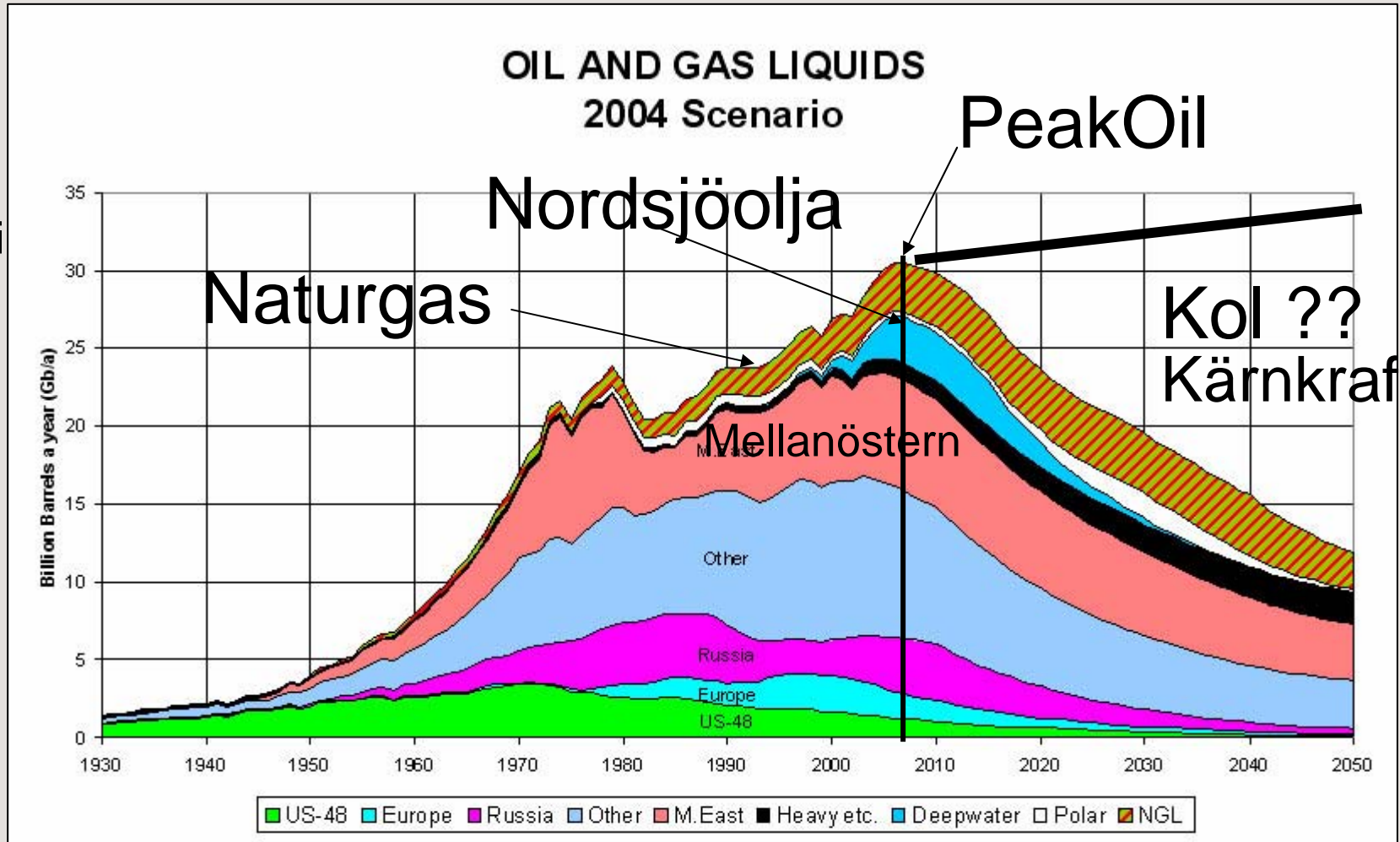
(Naturvårdsverket 2-12 oktober 2006)

- 69 % tycker det är viktigt att vi sätter in åtgärder mot klimatförändringar.
- 82 % av svenskarna tror att vi kommer att påverkas av växthuseffekten
- 66 % anser att skattemedel ska användas för att minska utsläppen (I Stockholm rankas biltrafiken som det allvarligaste miljöproblemet växthuseffekten kommer på tredje plats)

Konsumera smartare och minska växthuseffekten

Oljan kommer bara att bli dyrare och dyrare...

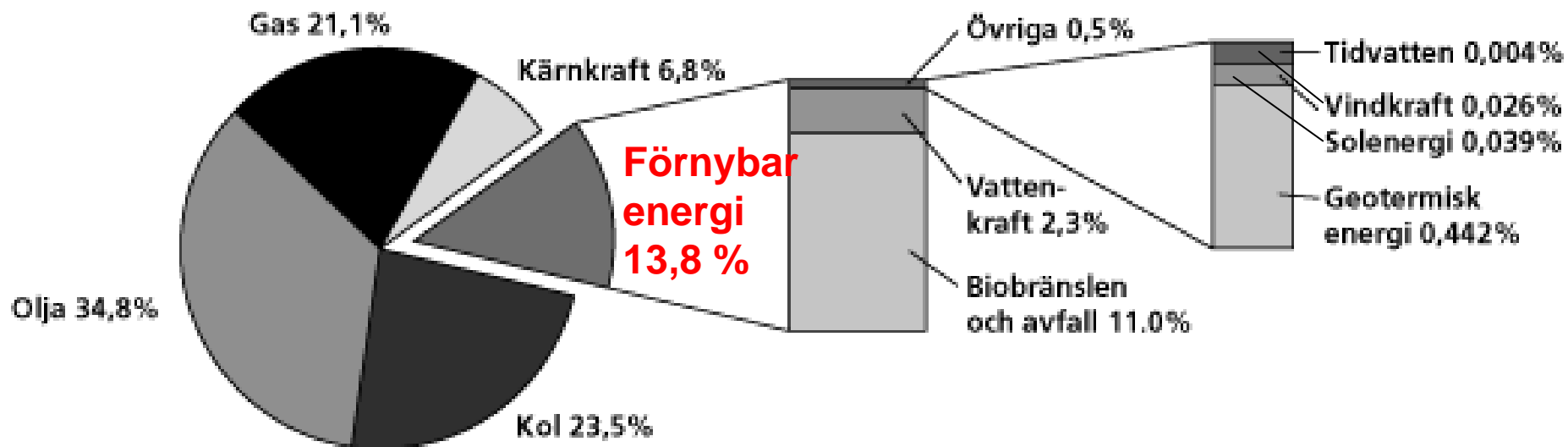
..annan energi
följer efter:

- Naturgas
- Kol
- El
- Biobränsle

Källa: www.odac.info.org, www.peakoil.net, www.theoil Drum.com, www.energybulletin.net

80 % av den energi vi använder på jorden är kol, olja och gas

IEA 2003

Är det en tillfällighet att klimatfrågan blivit så het?

Växthuseffekten

Klimatförändringar

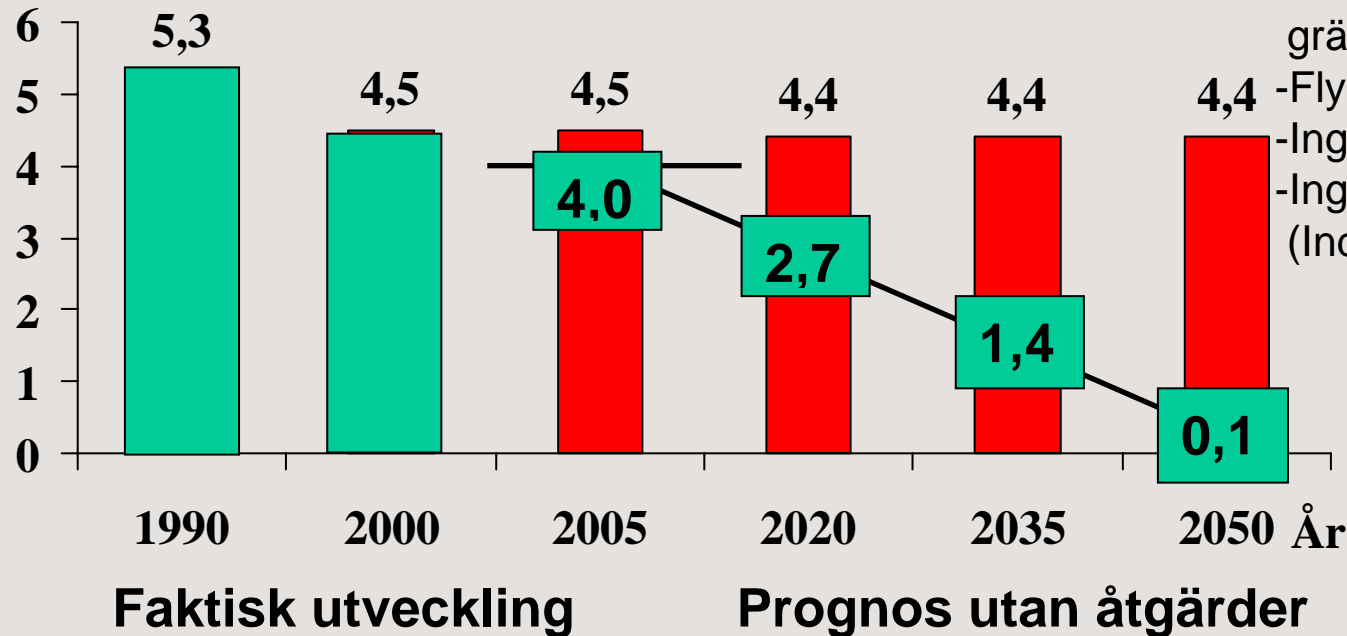
Peak - oil

Oljetoppen

Stockholmarna har minskat sina utsläpp av koldioxid

Ton CO₂ per stockholmare och år

Systemgränser vid beräkning:

- Vad som händer inom kommungränsen
- Flygresor från Bromma inte Arlanda
- Inga bilfärjor
- Ingen konsumtion av varor (Indirekt energi och utsläpp)

Fossilbränslefritt

Mål:

Hur stora är våra utsläpp av växthusgaser?

En globalt hållbar nivå är 1,6 ton

Svensken

- 5,9 ton Naturvårdsverket (Enbart CO₂)
- 7,4 ton Naturvårdsverket (Inkl andra växthusgaser som metan och lustgas)
  - + Internationellt flyg
  - + Internationell båttrafik
  - + Konsumtion av importvaror
- 5,81 ton Vid upptag av CO₂ från svenska skogar (Naturvårdsverket)
- 10-12 ton Studie maj 2007 beställd av Naturvårdsverket genomförd av KTH Industriell Ekonomi, SCB Statistiska Centralbyrån och NTH i Trondheim

Världsmedborgaren

- 8,1 ton FN's Klimatpanel IPCC 2004

Nätverk

Webbplats

Klimatmål

Styrdokument

Klimatjakten
- arbetsplatslag

Miljöanpassad
upphandling

Kommunicera med
Stockholmarna
Det är gör vi? Vad gör ni?
2008-2009

Konsumera smartare –
minska växthuseffekten
- hushåll

Energi/egenkontroll
- fastighetsägare

Klimatakuten
- skolor

Energicentrum
- Inventering - statistik
- Upphandling av energieffektivitet
- Sprida goda exempel

Däcktryckskampanj

Vi mäter och jämför den totala användningen av energi och utsläpp

- Mätning: Fokus på indirekt energi och produktens livscykel, med hjälp av ett holländskt Energi Analys Program (EAP) och en svensk databas
- Långsiktighet: Attityd- och beteendeförändring måste få ta tid
- Perspektiv: Vi vill lära oss av hushållen - inga pekpinningar eller "måsten"
- Frivillighet: 60 hushåll med på egna villkor, intresse, ork och tid
- Delaktighet: Involvera regionala, nationella och internationella klimatnätverk, andra kommuner, KTH, SCB, Energimyndigheten, Konsumentverket m fl
- Infospridning: Via hushåll, nätverk och massmedia
- Process: Aktiviteter, information och goda exempel, återkoppling
- Dialog: Med och mellan hushållen - Smarta Steg

Finansieras genom KLIMP och miljömiljarden och pågår 3 år

- Valt ut 60 hushåll från 14 stadsdelar
- ”Ministockholm”- boendeform och hushållstyp(SCB)
- Massmedia med från början (130 mediaexponeringar)
- Energimyndigheten gör en elmätning hos 24 hushåll
- Samarbete med Umeå, Uppsala, Kalmar, Göteborgs kommuner
- EU-projekt inom Sustainable Energy Europe 2005-2008
- Klimatcoachat Staffan Lindberg- Vädrets Makter Svt

Hushållen bidrar med över hälften av utsläppen

Offentlig verksamhet

Energi för infrastruktur, samhälls-service, sjukvård, utbildning, vägar

25–30%

25%

Hushåll

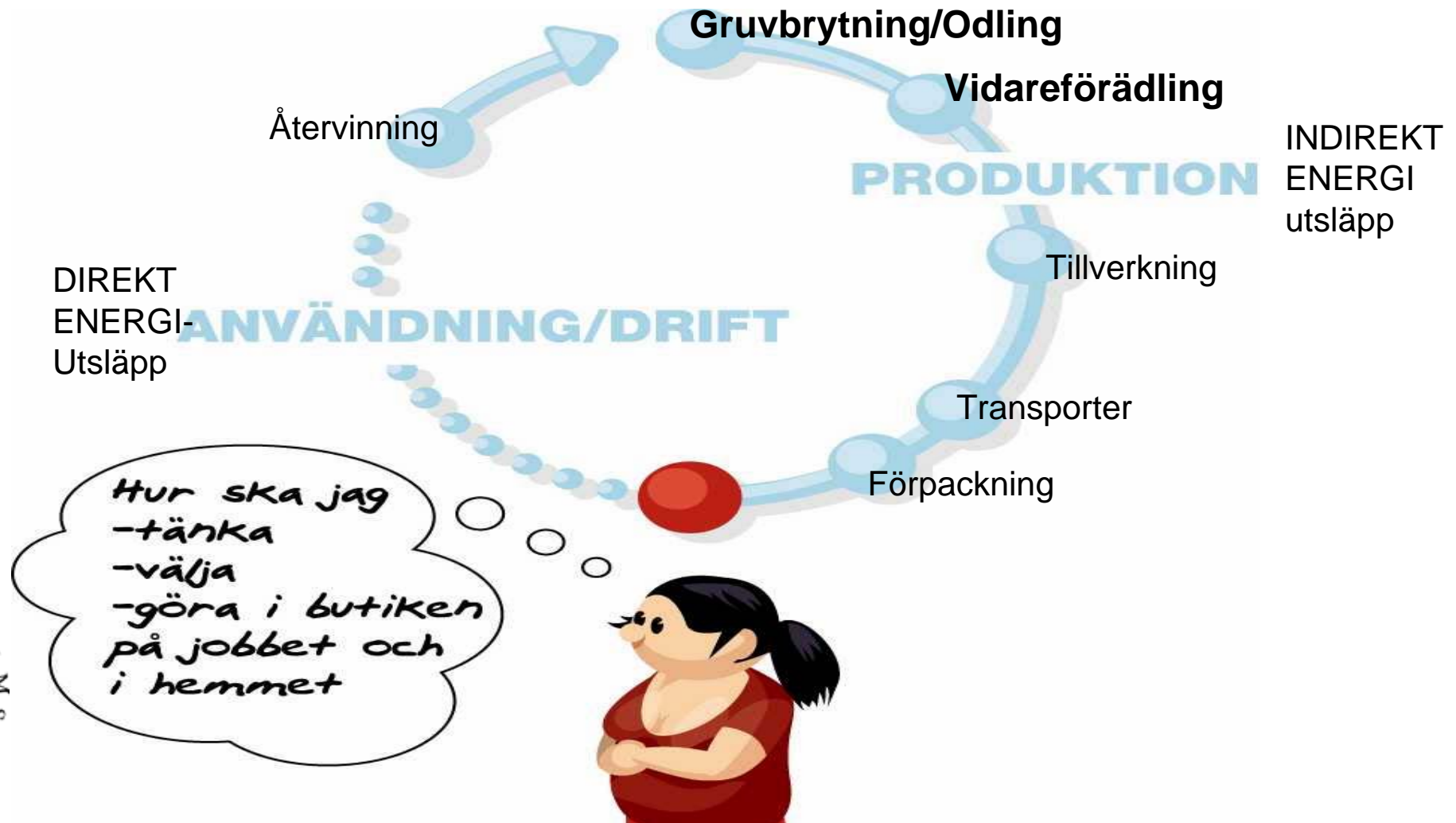
Indirekt energi

Energi som används för att producera en vara eller tjänst och finns dold i alla produkter och tjänster som vi köper och använder

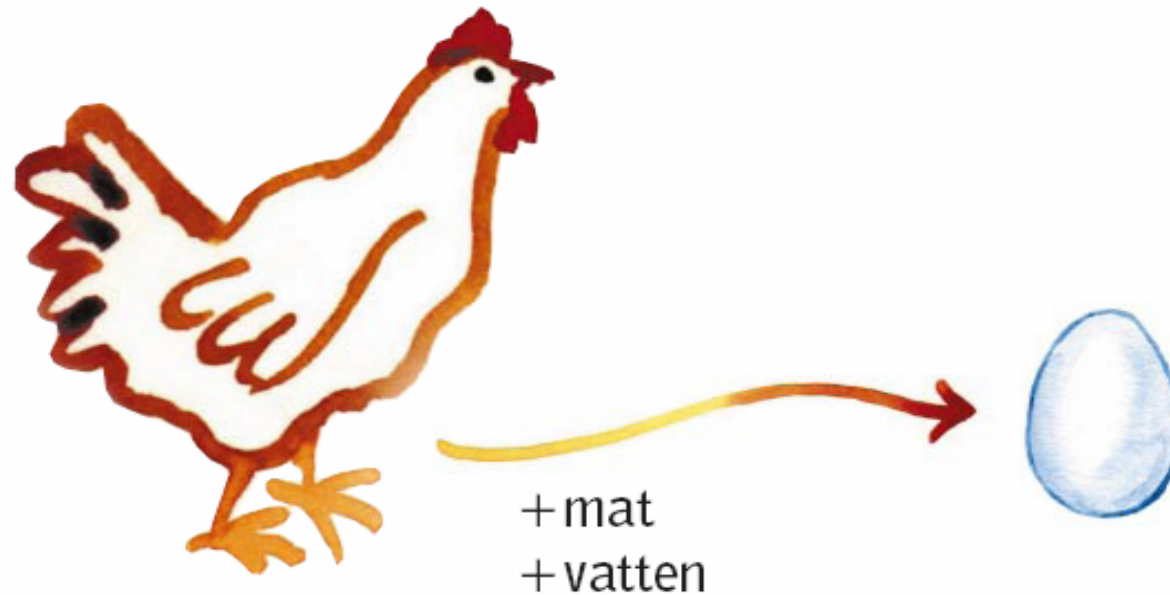
Direkt energi

El och bränsle för uppvärmning och transporter

En smart konsument tänker efter före och tar hänsyn till en produkts livscykel!

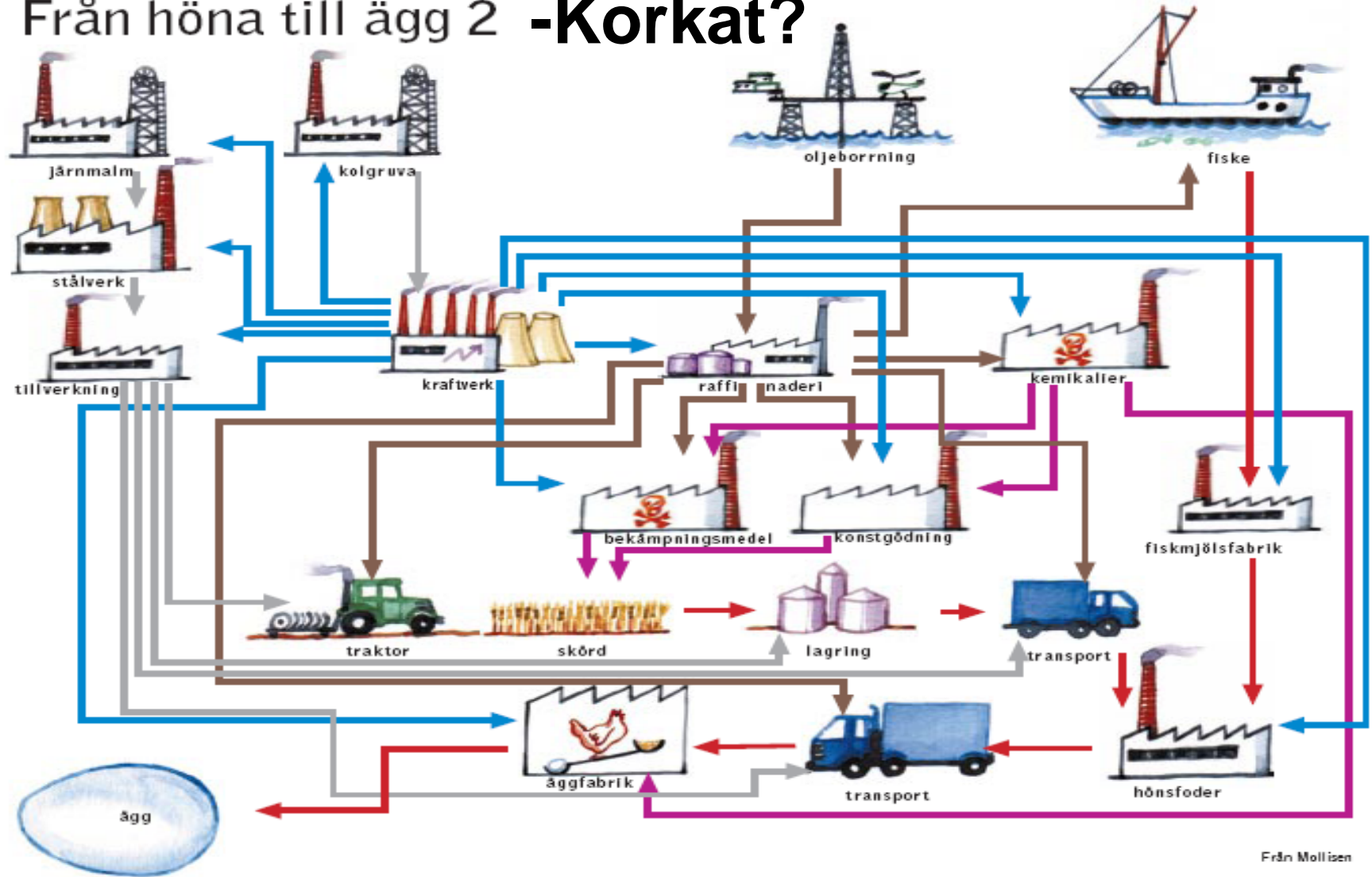
Från höna till ägg 1 - Smart !

Från höna till ägg 2 -Korkat?

5 Jordbruksledet i livsmedelskedjan

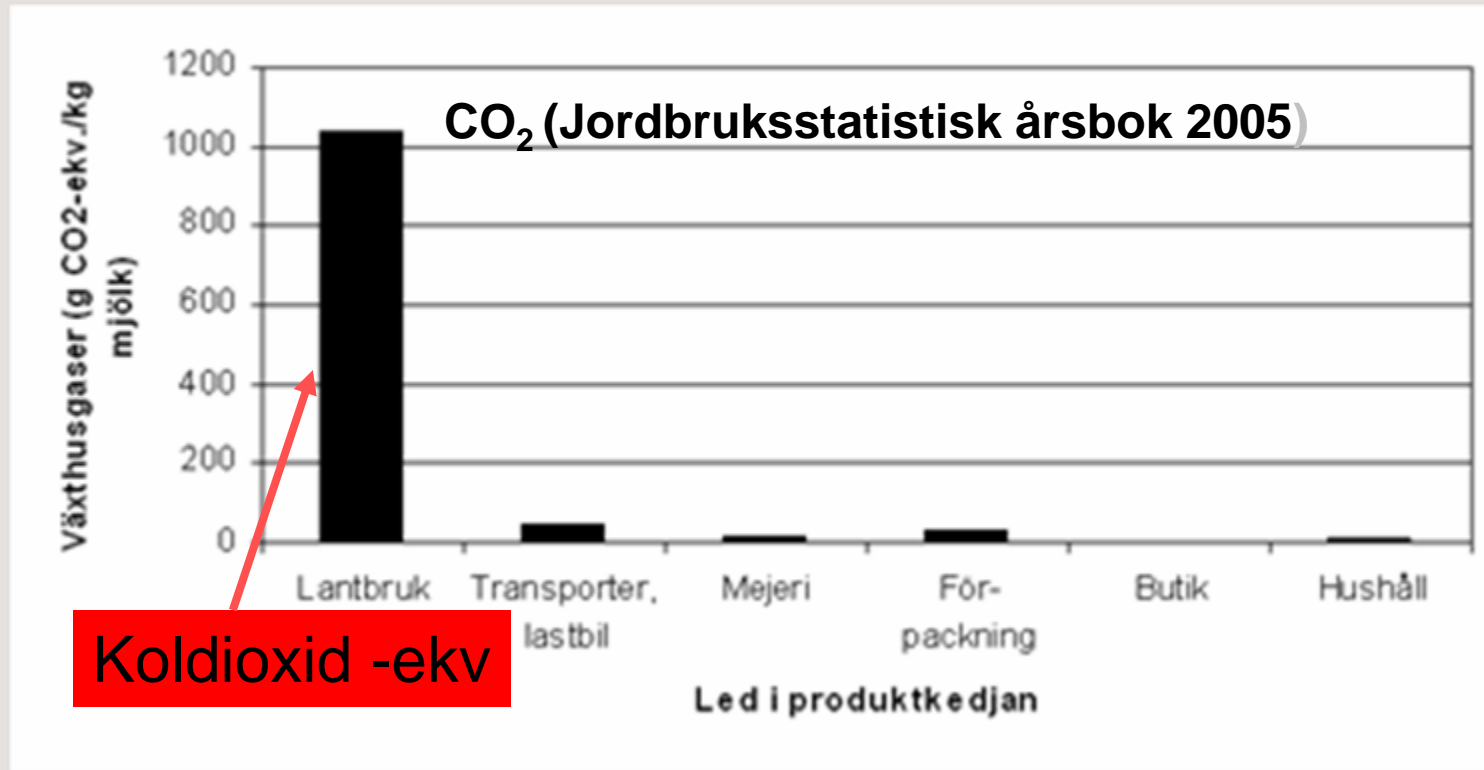
Från Mollizen

Från ägg... Ännu mer korkat!!

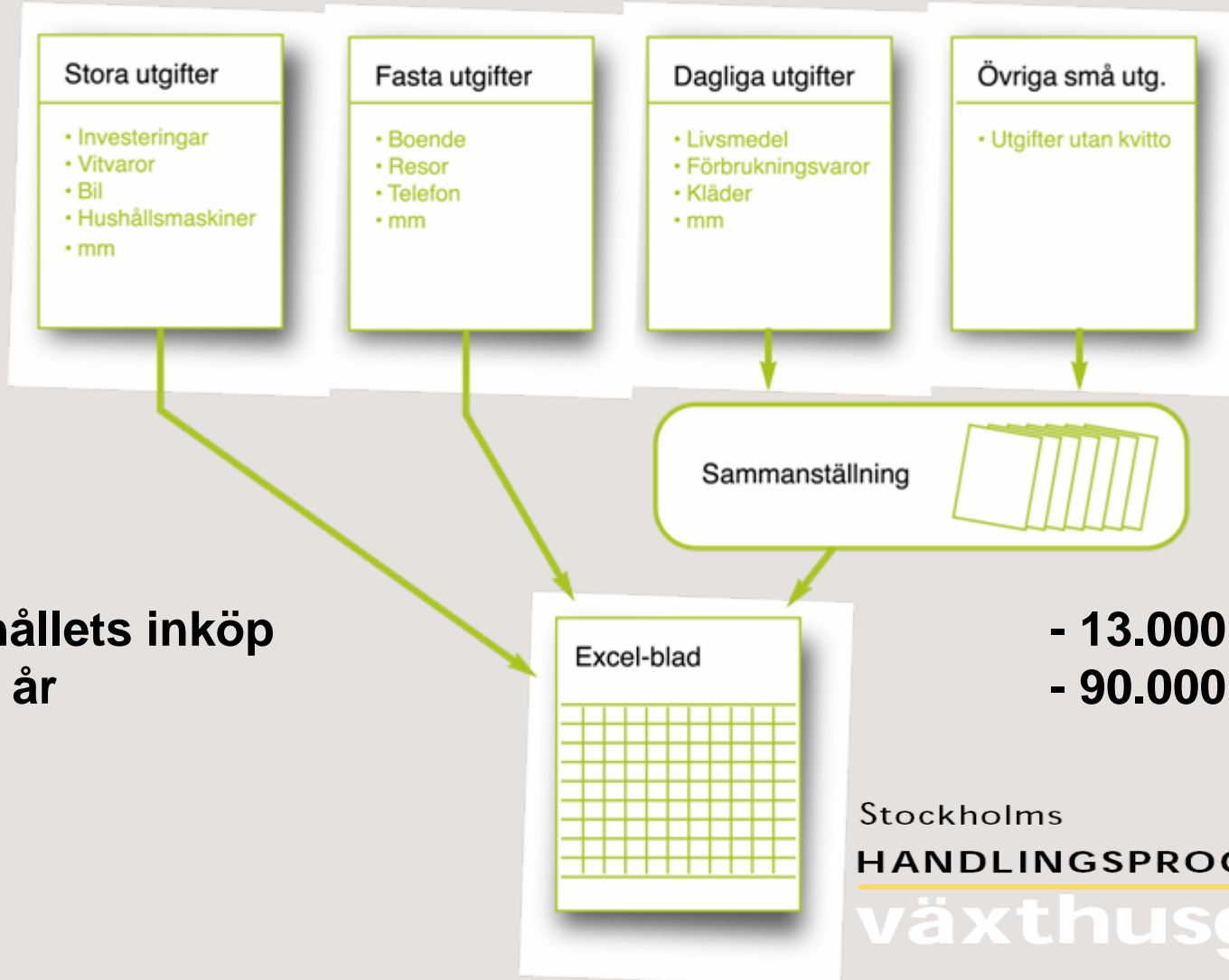
S.M.A.R.T.

Vid produktion av en liter mjölk släpper lantbruket ut över 1 kg koldioxid

60 hushåll har samlat och registrerat kvitton för en egen växthusgasprofil

Hushållets utgifter

Alla hushållets inköp under ett år

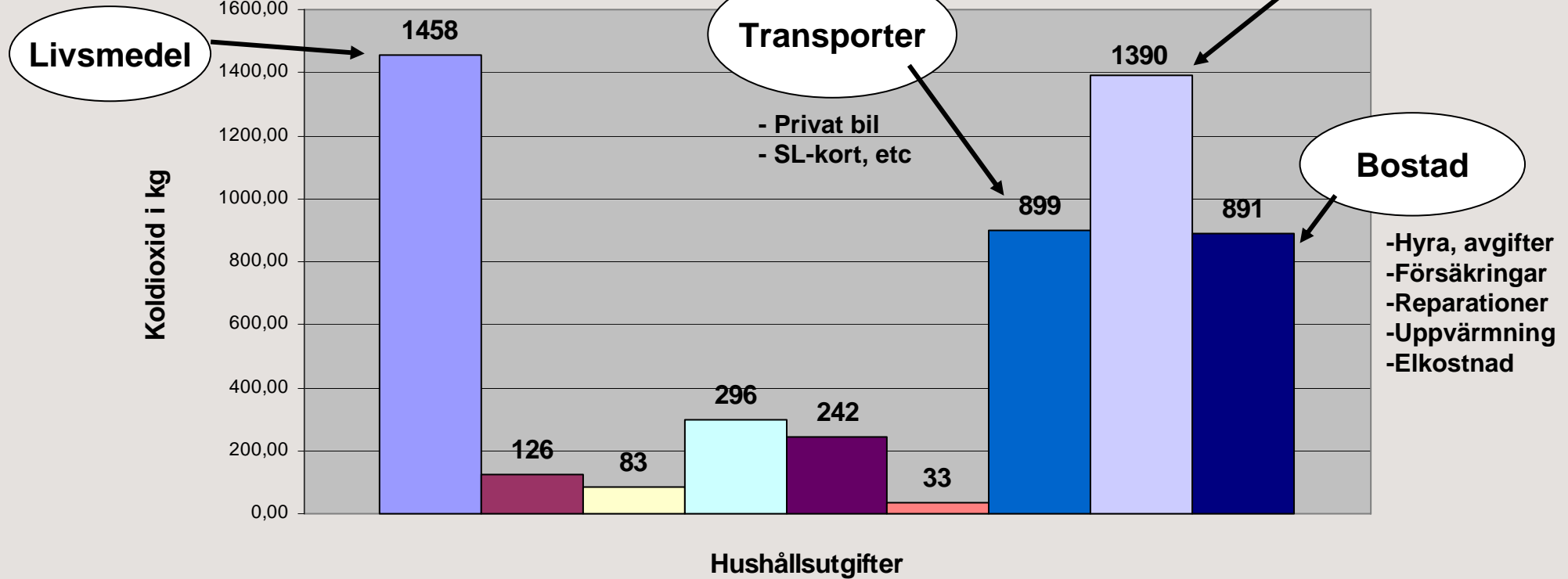
- 13.000 kvitton
- 90.000 olika priser

Konsumera smartare och minska växthuseffekten

En genomsnittlig växthusgasprofil i Stockholm – 5400 kg per år

- Fritidshus
- Radio and tv
- Spel, sport, hobby
- Foto, klockor, optik
- Resor, hotell
- Nöjen
- Böcker/tidningar
- Mobil, dator m m

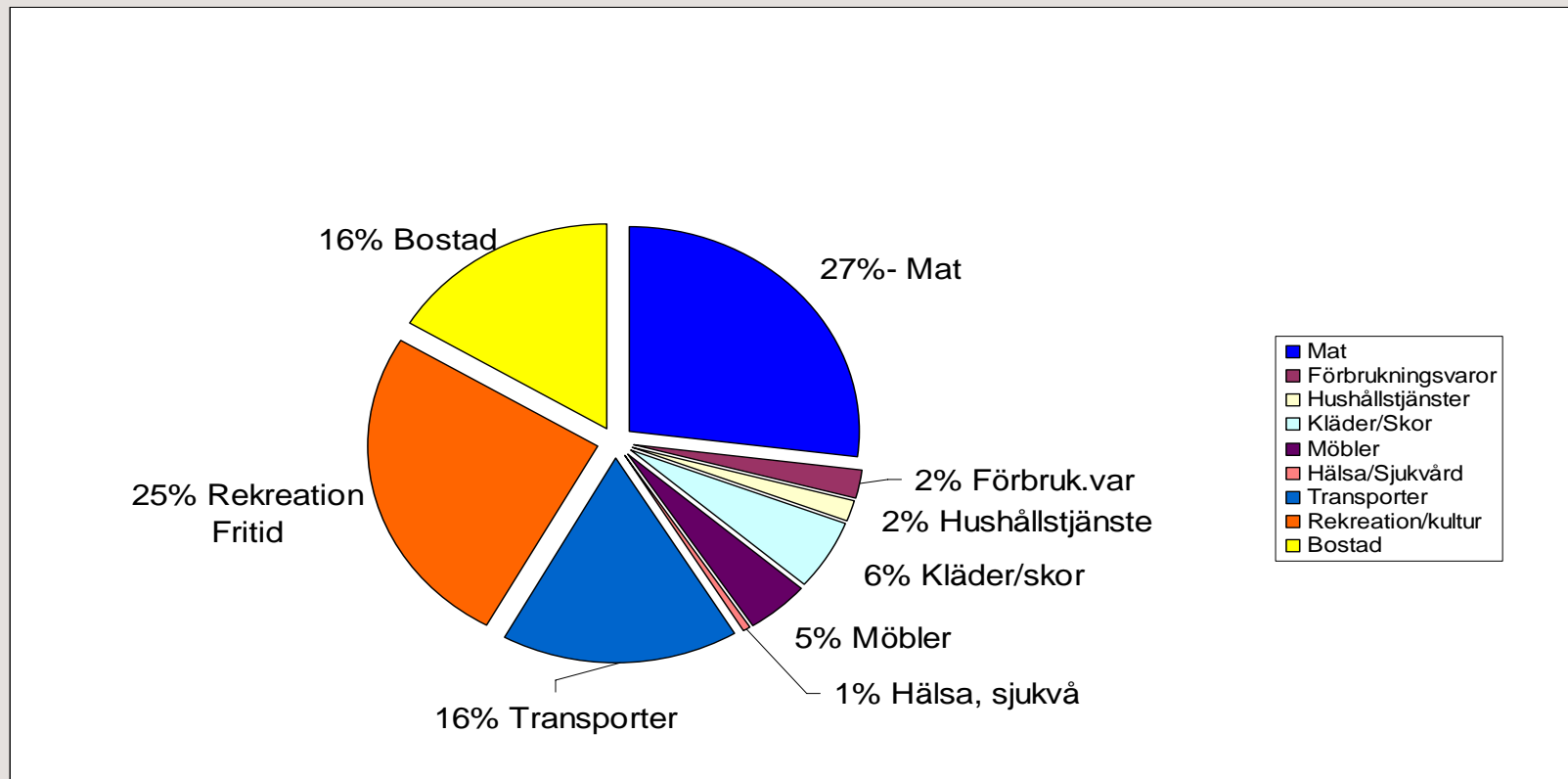
■ Mat ■ Förbrukn.varor ■ Hushållstjänster ■ Kläder/skor ■ Möbler/hush.art ■ Hälsa/sjukv ■ Transporter ■ Rekr/kultur ■ Bostad

Utsläppen varierar med livsstilen – från 2 kg till 4,9 kg per 100-lapp!

	<u>Inkomst kr</u>	<u>Kg CO2 /100 kr</u>
Bostadsrätt	210 000	2,0 kg
Hyresrätt	271 000	4,1 kg
Hyresrätt	277 000	2,6 kg
Villa	293 000	2,7 kg
Hyresrätt	304 000	3.4 kg
Villa	590 000	4,3kg
Villa	903 000	2,8 kg

Stockholmshushållens CO2-utsläpp är 5400 kg i genomsnitt

13.000 kvitton och över 90.000 olika priser har registrerats

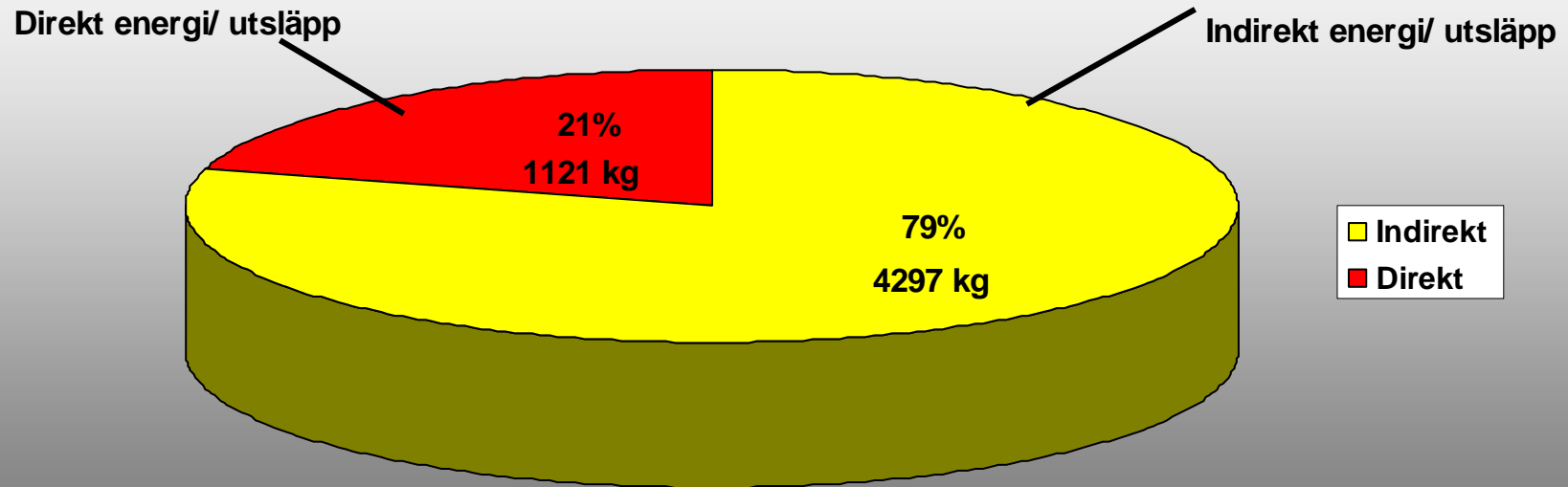
- SAS Emissionskalkylator för flygresor
- Miljömärkt el ger noll utsläpp
- 27 % av utsläppen kommer från mat
- 21 % av utsläppen är direkt energi (el, bränsle)
- 79 % kommer från konsumtion indirekt energi

Konsumera smartare och minska växthuseffekten

Utsläpp av CO2 hos 37 hushåll, 5418 kg

Hushållens totala utsläpp i Sverige är ca 7000 kg

Officiella CO2-utsläpp per capita (SCB).....	6 300 kg
+Import av CO2 genom varor (SCB 2003), 15 %.....	<u>885 kg</u>
TOTAL	<u>7 185 kg</u>

Konsumera Smartare faktiska inköp (v-profilmätning)...	5 400 kg
+Samhällets utsläpp via skatten, 30 %.....	<u>1 020 kg</u>
TOTAL	<u>7 020 kg</u>

Storstadslivet präglar konsumtionsvanorna!

	Konsumera Smartare (Sto)	KTH (Sverige)
Mat	27 %	24 %
Förbrukningsv	2 %	3 %
Hushållstjänster	2 %	3 %
Kläder/Skor	6 %	2 %
Möbler	5 %	0 %
Hälsa/sjukv	1 %	0 %
Transporter	16 %	32 %
Rekreation/Fritid	25 %	21 %
Bostad	16 %	16 %

Sju gånger mer växthusgaser mellan två likvärdiga maträtter för 50 kr!

	Låg (kg)	Hög (kg)
Pasta	0,49	Ris 0,78
Vilt	0,35	Torsk 5,2
Kål	0,11	Tomater 0,77
Summa CO2	0,95 kg	6,8 kg

Ett medvetet val betyder mycket om man vill leva koldioxidsnålt!

Ett kilo av..

•Vegetabilisk olja	1,26 kg/CO ₂	Smör	4,36 kg
•Vete	0,76 kg	Ris	2,58 kg
•Bönor	0,65 kg/CO ₂	?	
•Färska jordgubbar	0,52 kg	?	
•Bananer	1,01 kg	?	
•Morötter	0,23 kg	Gurka	5,54 kg
•Kyckling	2,52 kg	Nötkött	12,60 kg

Konsumtionsvanorna styr användningen av energi och utsläpp av CO₂

- Hög inkomst ger större utsläpp
- Bostadens storlek och uppvärmning
- Singelboende kontra flerpersonershushåll
- Vegetarisk kontra animalisk kosthållning
- Semestervanor flyg eller tåg
- Egen bil kontra bilpool eller buss/tåg
- Fritidsbostad och båt

Kan man konsumera sig till en hållbar livsstil ?

Samma livsstil

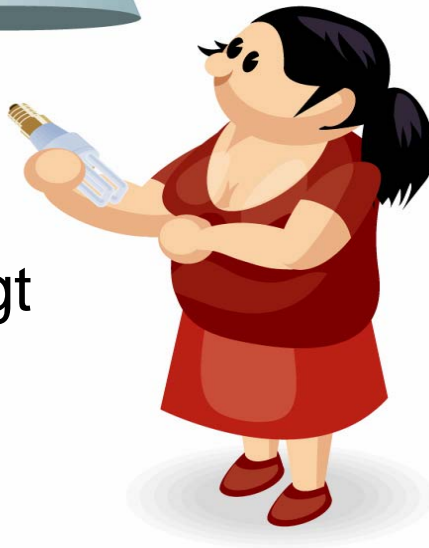
- Teknik
- Råd
- Tips

-Leva som vanligt

Ändrad livsstil

- Etik
- Attityd/ identitet, (Hur man för håller sig till sin konsumtion)
- Behov/nytta – begär
- Anpassning, Omställning

Webb-baserad studiecirkel med träffar under 16 månader

- Internet
  - Brev
  - SMS
  - Telefon
  - Träffar
  - Blogg
- Konsumera
Smartare

- Sex etapper/ teman
- Böcker /länkar
- Frågor/uppdrag
- Tävla mot sig själv
- Diskussioner
- Seminarier/workshop
- studiebesök

Matproduktionen ger stora utsläpp

Hållbara / medvetna val

Färska livsmedel
Göra egna pannkakor
Välja egna matråvaror
Växtprotein, baljväxter bönor, nötter
Ekologisk matvaror
Matoljor som matfett
Svenska äpplen
Viltkött
Svenska äpplen/frukter
Krav - bananer
Sill, strömming, flundra, insjöfisk
Kustfiske
Svenska frukter
Närodlade färska livsmedel
Färsk vitkål, rotfrukter
Säsonganpassat

Omedvetna val

Smak- och aromförstärkta produkter
Färdig pannkakor
Hel- och halvfabrikat
Köttprotein
Industriproducerad transportmat
Margarin och smör
Argentinska äpplen
Nöt- griskött och kycklingkött
Bananer
Konventionellt odlade bananer
Torsk, odlad lax, räkor, ål, tonfisk
Djuphavstrålning
Tropiska frukter som passionsfrukt
Transportmat + Vitamin- och kosttillskott
Isbergssallad, "vintertomater"
Flygimporterat

Att bo dyrt eller ekonomiskt med små utsläpp?

Hållbara /medvetna val

All tvätt i 40 grader

Kompakttvättmedel-miljömärkt

Centrifugering

Duscha

Sparventiler för vattenkranar

Handkraft

Uppladdningsbara batterier

Generatorcykellyse

Hyra / redskapspool

LCD-skärm TV

Äkta stearinljus

Grillkolståndare

Elavtal med elbolag

Vanlig korkskruv

Grenkontakt med strömbrytare

Enkel lamparmatur

Pelletspanna och solfångare

Grön miljömärkt el

Omedvetna val

Separat eller kemtvätt eller vittvätt 60 grader

Bulktvättmedel utan märkning, stora paket

Torktumla

Badkar

Spola bort varm- och kallvatten

Batteridrivna leksaker, pennvässare

Engångsbatterier

Battericykellyse

Egna specialverktyg

Plasma TV-skärm

Parafinvärmeljus

Tändvätska för grillning

Tillsvidarepris med elbolag

Elektrisk korkskruv

Standby-läge

Lamparmatur med generator

Direktverkande el eller oljepanna

Vanlig el

Att bygga och bo i friska hus med små utsläpp!

Hållbara / medvetna val

Trämateriäl
Tätningstister av ull, lin eller hampa
Träfiberisoleriing som Ekofiber
Trägolv
Klinkers, kakel
Papperstapeter
Linoljefärger, alkydfärg-vatten
Polypropenledningär för vatten

Omedvetna val

Plast och betong
Tätningstister av PVC eller silicon
Glasfiber, stenuillisoleriing
Plastmatta
Plastmateriäl
Vinyl / PVC-tapeter
Latex, akrylat- och alkydfärger
Kopparledningär

Flygresor släpper ut mycket växthusgaser

Hållbara / medvetna val

Egen bil - NEJ
Samåkning, bilpool, hyrbil
Åka tåg
Etanolbil, biogas, hybrid
Biogasbil
Småbil
Cykel och promenad
Upplevelsesemester

Omedvetna val

Egen bil - JA
Egen bil, helst ny varje år
Flyga
Vanlig bensinbil
Etanolbil
Stadsjeep
Bil
Flyg- och bilsemester

Med sunt förnuft kommer man långt

Hållbara / medvetna val

Närproducerat och ekologiskt
Reparera, hyra, köpa second-hand
Nytta/behov

Kvalitet, design, funktion
Rättvisemärkt, ekologiskt

Anpassning och omställning

Okomplicerat

Näringsriktig mat

Mer tid, mindre stress

Miljömärkta produkter/tjänster

Omedvetna val

Globalt

Köpa nytt

Begär och identitet genom
konsumtion

Märkesvaror, mode, trender

Barnarbete och osäkert
socialt ansvar

Leva som vanligt

Komplicerat

Utfyllnadsmat

Ohälsa

Spontana val utan tanke

”Det är för sent att hindra uppvärmning på jorden, det handlar om att plana ut kurvan”

Per Holmgren tv-meterolog, intervju med Södermanlands-Nyheter, 24/9 2007

Vad kan man göra?

- Bli en medveten konsument, spara energi, använd förnybar energi
- Välj närproducerade, ekologiska livsmedel och ät mindre kött
- Åk mer kollektivt
- Vi måste ställa om samhället inom 10-30 år.
- Här i Sverige handlar det om att förbjuda inrikesflyg och diesel- och bensinfordon

130 mediaexponeringar och över 35 hushåll har medverkat i tidningar, radio och TV

Under 2007

Tidningen Stockholm City, Stockholms Fria tidningar, Sveriges Natur, Studentradion i Uppsala, Gröna Draken, Dagens Nyheter, helsida+ första sidan, Energivärlden, Innerstadspress Stockholm, 4 editioner maj 07.

SR, Före tre 8 min direktsändning, SR, Studio Ett, direktsändning från Kulturhuset, Svt Vetenskapsmagasinet två olika program, 6 visningar 30 min.

UR- Kunskapskanalen, Vår natur, 8 min, TV 4 Lokalt, 5 min, Svt 24, 45 min

Hur ska vi veta om hushållen och vi har lyckats?

- För- och eftermätning av växthusgasprofilen
- Attityd- och beteendestudier
- Enkätundersökningar av livsstil och attityder - två tillfällen

- Några nyckeltal
  - Ändrat köp- och vardagsbeteende
  - Tänka och göra "koldioxidsnåla" val
  - Mer tid, mindre stress och bättre hushållsekonomi
  - Mindre el, värme och transporter
  - Köper varor av bättre kvalitet, längre livslängd
  - Förstå, varför och vad vi alla behöver göra för att ställa om till ett fossilbränslefritt samhälle

Stockholms

HANDLINGSPROGRAM MOT

växthusgaser

Vad är sant och vad är falskt?

- ” Transportmyten ”
- ” Vad skönt, varmare klimat-myten ”
- ” Miljöbilsmyten ”
- ” Biobränslemyten ”
- ” Klimatanpassnings - myten ”
- ” Det spelar ingen roll vad jag gör - myten ”

Hur ska vi klara en minskning av växthusgaserna med 80 % till år 2050?

1. Teknik: 1. Tillförsel och omställning till förnybar energi? Sol, vind, vatten, biobränsle
Teknik: 2. Effektivisering, anpassning och omställning till ett samhälle med mindre energi?

2. Lagar och förordningar, lokalt (Sveriges kommuner), regionalt (EU) och globalt (WTO, FN)

Kvotering av körsträcka med bil? Individuell flygkvot? Personliga utsläppsrätter?
Ransoneringssystem? Trängselavgifter? Ekonomiska styrmedel.
Utsläppsrätter för näringslivet, skatter etc

3. Etik, beteende och kunskaper: Tänka, göra och välja koldioxidsnålt i vardagen. Miljömärkning av koldioxid, (råvaror, transportsätt, flyg, båt, lastbil, Ursprungsmärkning. (Innehåll, avstå, byta upp sig)
Sunt förnuft!!

4. Mental klimatanpassning och omställning
Vara förberedd och förstå vad som händer och varför.

Stockholms

HANDLINGSPROGRAM MOT

växthusgaser

Slutrapport på hela Konsumera Smartare - juni 08

- Tertial- och årsrapporter för KLIMP och Miljömiljarden
- Questionnaires till Sustainable Energy Europe 2005-2008, 3 ggr per år
- Djupintervju om kläder och mat, M Jenzen, delrapport 1 klar maj 07. Ny intervju av 20 hushåll om hushållens beteendeförändring med rapport, februari 08
- Attitydundersökning av hushållen, delrapport klar juni 06. Ny undersökning jan 08 med rapport januari 08.
- Elmätning STEM, två delrapporter klara, slutrapport hösten 07
- Rapport om Klimat- och jämställdhetsfrågor från Miljödepartementet, klar maj 07
- V-profilmätning av 37 hushåll. Delrapport klar juni 07.

**”Den rätta vägen finns inte men
börjar man gå blir den”**

*Oren Lyons indianhövding för
Ondogosstammen*

Tack!!

Martin Saar

www.stockholm.se/vaxthuseffekten

08 508 28102

